

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΩΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

✘ Η οικονομική κρίση έχει προκαλέσει πολλές ανατροπές σε αυτά που εθεωρούντο δεδομένα, όπως στην κρατική κυριαρχία, τα ατομικά δικαιώματα, την κοινωνική πρόνοια, τον δημόσιο χαρακτήρα βασικών αγαθών, και φαίνεται να έχουν υπερισχύσει οι ιδιωτικές οικονομικές σχέσεις επί των συνταγματικών αρχών.

Επανερχόμενοι λοιπόν στην έννοια του «φορέα του δημοσίου συμφέροντος» θα πρέπει να πούμε ότι είναι πιθανόν οι πολιτικοί, λέγοντας ότι φορείς του δημοσίου συμφέροντος είναι αυτοί και τα αρμόδια όργανα του κράτους, να χρησιμοποιούν λανθασμένα τον όρο «φορείς» και να εννοούν ότι αυτοί μπορούν να αποφασίζουν και όχι άλλος με συνέπεια να περιττεύουν οι διαμαρτυρίες εκ μέρους των πολιτών.

Αλλά και σε αυτό μπορεί να υπάρξει ισχυρός αντίλογος, ο οποίος μάλιστα προκύπτει από το ακροτελεύτιο άρθρο του Συντάγματος (άρ.120 Σ) που αναφέρεται στα εδάφια 2 και 4 ως εξής:

Παρ.2: *«Ο σεβασμός προς το Σύνταγμα και τους συνάδοντας προς αυτό νόμους και η αφοσίωση προς την Πατρίδα και την Δημοκρατίαν συνιστούν θεμελιώδη υποχρέωση όλων των Ελλήνων» και*

Παρ.4: *«Η τήρησις του Συντάγματος επαφίεται εις τον πατριωτισμόν των Ελλήνων, δικαιουμένων και υποχρεουμένων εις την δια παντός μέσου αντίστασιν κατά πικροδύστην επιχειρούντος την βιαίαν κατάλυσιν αυτού».*

Θα αρχίσουμε με μία σειρά σκέψεων πάνω στην παρ. 4 του άρθρου 120 Συντάγματος, οι οποίες προφανώς δεν θα εξαντλούν το

ζήτημα, αλλά ωστόσο αποτελούν κάποια έναρξη συζήτησης για το θέμα:

Α,- «*Η τήρησις του Συντάγματος επαφίεται εις τον πατριωτισμόν των Ελλήνων, δικαιουμένων και υποχρεουμένων εις την δια παντός μέσου αντίστασιν κατά πικροδύστη επιχειρούντος την βιαίαν κατάλυσιν αυτού*» (άρθρο 120 εδ. 4 του Σ.).

Αυτό αποτελεί μία, κατά τη γνώμη μας, επιτρεπόμενη **ενεργητική προστασία** του Συντάγματος εκ μέρους του πολίτη, ο οποίος δεν πρέπει να επαφίεται ολότελα στους πολιτικούς και τα συντεταγμένα όργανα. Βέβαια το εδάφιο αυτό εκ πρώτης όψεως και για ιστορικούς λόγους θα μπορούσε να παραπέμπει στην αντίσταση κατά των δικτατοριών και άλλων βιαίων (κυρίως ενόπλων) καταλύσεων της έννομης τάξης. Όμως καλό θα ήταν να επανεξετάσουμε υπό το φως των σύγχρονων γεγονότων την έννοια της βίας και της κατάλυσης, αν πρόκειται να προλαβαίνουμε τα γεγονότα και όχι να τα ρυθμίζουμε εκ των υστέρων μόνον με τα λόγια.

Μπορούμε επί αυτού να παρατηρήσουμε τα ακόλουθα:

1) Για την κατάλυση

Αν ως κατάλυση θεωρείται μόνον η ένοπλη, φαίνεται απίθανο να μπορεί ο άοπλος πολίτης να αντισταθεί στα όπλα και, αν το κάνει, δεν θα υπάρξει προστατευτικό για την έννομη τάξη αποτέλεσμα. Εξάλλου η διάταξη αναφέρεται στην προσπάθεια κατάλυσης («*επιχειρούντος την βιαίαν κατάλυσιν*») και όχι στην εκπληρωμένη κατάλυση. Άρα περιλαμβάνει κάθε περίπτωση αντιληπτής προεργασίας για κατάλυση (που δεν μπορεί να είναι ένοπλη) η οποία πρέπει λογικά να εμπίπτει στο εδάφιο αυτό. Αλλιώς η διάταξη, αν περιοριζόταν μόνον στην περίπτωση των εκδηλωμένων δικτατοριών (γιατί μόνον αυτές μπορεί να αντιληφθεί ο πολίτης), θα ήταν άνευ περιεχομένου.

Το ζήτημα που ανακύπτει εδώ είναι ο σκοπός του συνταγματικού νομοθέτη: Ενδιαφερόταν μόνον για την ένοπλη κατάλυση της έννομης τάξης ή για την προστασία της έννομης τάξης από

οποιονδήποτε κίνδυνο; Είναι προφανές ότι ενδιαφερόταν για την προστασία της από οποιονδήποτε κίνδυνο.

Στη σημερινή συγκυρία της μείωσης της κυριαρχίας του συντάγματος λόγω οικονομικής κρίσης, μπορεί κανείς να αντιτάξει ότι ο εν προκειμένω επιχειρών την κατάλυση είναι απλώς ένας δανειστής ο οποίος δεν αποσκοπεί στην βίαιη κατάλυση της έννομης τάξης καθαυτήν, αλλά απλώς στην, με ορισμένα αυστηρά μέτρα, διασφάλιση δανείων και είσπραξη οφειλών. Αυτός ο αντίλογος θα είχε νόημα αν ο «επιχειρών» την κατάλυση της έννομης τάξης επρόκειτο να διωχθεί ποινικά, οπότε θα έπρεπε να διερευνηθεί η πρόθεσή του, δηλαδή η υπαιτιότητά του. Όμως εδώ μας ενδιαφέρει καθαυτό το αντικειμενικό γεγονός της επερχόμενης ή διαδραματιζόμενης κατάλυσης της συνταγματικής τάξης άσχετα από τα κίνητρα των επιχειρούντων που τους οδήγησαν στο να την αλλοιώσουν και να την περιορίσουν σημαντικά και οριστικά. Εξάλλου ο νομοθέτης δεν αναφέρει «αποσκοπούντος» αλλά «επιχειρούντος», πράγμα που σχετίζεται με την κατεύθυνση της πράξης και όχι της πρόθεσης.

Εξάλλου **για την ένταση των μέτρων** λιτότητας θα πρέπει να πούμε ότι και στο ιδιωτικό δίκαιο κατά την αναγκαστική εκτέλεση για την είσπραξη των οφειλών δεν επιχειρείται αυτή με εξόντωση του οφειλέτη, ο οποίος πρέπει να μπορεί να διατηρήσει τα προς το ζην. Είναι σοβαρή ανακολουθία, σε επίπεδο διεθνών σχέσεων ή σχέσεων ιδιωτών με κράτη και ολόκληρες κοινωνίες, αυτός ο σεβασμός της ανθρώπινης ζωής να μην ισχύει, παρά τις περί του αντιθέτου διατυπώσεις τους περί ελευθερίας και σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Η ίδια η ένταση των μέτρων λιτότητας αποτελεί κατάλυση της συνταγματικής τάξης.

Πέραν αυτού **οι μεγάλοι δανειστές γνώριζαν** τις συνθήκες που προηγούντο του δανεισμού των χωρών, ενώ οι λαοί δεν γνώριζαν και παρά ταύτα σύρθηκαν σε μια βίαιη δέσμευση λόγω αιτίων τα οποία αγνοούσαν –πράγμα που αποτελεί λόγω της άγνοιάς τους βίαιη κατάλυση. Βέβαια ως λογικό αντεπιχείρημα θα μπορούσε να προβληθεί εδώ ότι οι κυβερνήσεις ως εκπρόσωποι των λαών ε γνώριζαν, πράγμα που όμως θα μπορούσε να αντικρουστεί με τη

σειρά του με την αναγνώριση της πλατιά διαδεδομένης και αδικαιολόγητης πρακτικής της ηθελημένης διάστασης ανάμεσα στην λαϊκή εντολή και την κυβερνητική πράξη καθώς και την παραβίαση των νόμων και του συντάγματος εκ μέρους της όποιας κυβερνητικής εξουσίας.

Βεβαίως οι λαοί ευθύνονται για την κατάσταση, όχι όμως επειδή γνώριζαν τι συνέβαινε σε επίπεδο εξουσιών, αλλά επειδή δεν ζούσαν σύμφωνα με αρχές του Είναι και δεν θέλησαν να αναλογισθούν για το νόημα της ζωής και τις πνευματικές καθώς και τις πρακτικές προοπτικές των επιλογών τους. Αυτό όμως δεν μπορούν να το κρίνουν οι δανειστές, γιατί ούτε το ηθικό κύρος έχουν ούτε οι ίδιοι το αποδέχονται ως κριτήριο. Στο δικό τους επίπεδο κριτηρίων οι κοινωνίες είναι αθώες και θύματα.

Αυτό λοιπόν που ήθελε να προστατεύσει ο συνταγματικός νομοθέτης ήταν η παραβίαση του Συντάγματος και η κατάλυση της έννομης τάξης, αλλά ο μέχρι τότε γνωστός τρόπος κατάλυσης ήταν ο ένοπλος. Αν προέβλεπε τη σημερινή κατάσταση της μερικής κατάργησης του κράτους και της εθνικής έννομης τάξης από την ισχύ των εν πάση περιπτώσει ισχυρών εταιρειών, μάλλον θα έτεινε να προστατεύσει ρητά από αυτήν την ισχύ την έννομη τάξη και τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες, που, όπως πρόσφατα αναφέρει και ο ΟΗΕ, παραβιάζονται με τις σημερινές συνθήκες επιβαλλόμενης έντονης λιτότητας.

Εξάλλου, αν ο συνταγματικός νομοθέτης ήθελε να περιοριστεί στις δικτατορίες, θα το έλεγε ρητά. Επειδή τα συντάγματα είναι οι θεμελιώδεις νόμοι των κοινωνιών και σχετίζονται με μεγάλες δικαιοϊκές αλλά και φιλοσοφικές αρχές, πρέπει να έχουν μεγάλο χρόνο διάρκειας και σταθερότητα και γι' αυτό η διατύπωση πρέπει να είναι τόσο αφηρημένη ώστε ερμηνευόμενη να μπορεί να συμπεριλάβει και συνθήκες μη ορατές ακόμη στο πεδίο του γίγνεσθαι, αλλά ωστόσο εμπίπτουσες στη σφαίρα επιρροής των θεμελιωδών αρχών.

Βέβαια υπό το κράτος μεγάλων πιέσεων μάλλον φαίνεται δύσκολο να οδηγηθεί μία κυβέρνηση ή μια δικαστική εξουσία σε μια

τέτοια ερμηνεία που δεν είναι απόλυτα γραμματικά σύμφωνη με τον θεμελιώδη νόμο και σύμφωνη με την παραδοσιακή έννοια της βίας. Υπό πίεση συνήθως κανείς περιορίζεται στο παρελθόν ως ασφαλές, στον συρρικνωμένο ορίζοντα ερμηνείας ως μη επικίνδυνο και στην υπαγωγή στους φορείς της ισχύος. Αυτό είναι μεν κατανοητό, αλλά δεν πρέπει να γίνεται αιτία για επίμονη προσπάθεια αφαίρεσης δικαιωμάτων από τους πολίτες.

2) Για τη βία

Η βία δεν έχει περιεχόμενο κατ' ανάγκην σωματικό, αλλά ασκείται κατά κόρον ως ψυχολογική βία, καθώς και ως βία επί του σώματος χωρίς όπλα ή σωματική σύγκρουση. Η μεγάλη λιτότητα σαφέστατα επιδρά και στο σώμα (π.χ. με την επιβαλλόμενη τροφική ανεπάρκεια ή μείωση των υπηρεσιών υγείας) και επιφέρει την ολοκληρωτική εξάρτηση του ανθρώπου από την εξουσία παντός είδους και επιπέδου, καταργούσα πανηγυρικά την ελευθερία για την οποία τόσο εκόπτοντο πολλοί. Σε καμμία περίπτωση δεν θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι δεν υπάρχει το στοιχείο της βίας στη μείωση των αποδοχών των πολιτών, στην «επιβολή» της ανεργίας (που είναι μία εξαιρετικά έντονη βία αναιρούσα όλα τα ατομικά δικαιώματα) και στην αφαίρεση από την κοινωνία μέσω αποκρατικοποιήσεων και αποχαρακτηρισμού τους ως δημόσιων αγαθών όλων εκείνων των μέσων που θα μπορούσαν να καταστούν πηγές επιβίωσης, προσόδων και ευημερίας της, όπως είναι π.χ. το νερό.

Με αυτό τον τρόπο ο πολίτης θα ζει σε μία χώρα, πρώτον, ως απλός φιλοξενούμενος, ως ξένος, και η τοπικότητα, που αποτελεί μία αντιστοιχία προς την ατομικότητα (μια και τόσο μιλήσαμε για ελευθερία του ατόμου), θα δώσει τη θέση της σε μια υπαγωγή σε κατάσταση κάπως ανάλογη με των περιπλανώμενων ανθρώπων και της φεουδαρχίας και, δεύτερον, θα αποτελεί μια πηγή εσόδων για άλλους και όχι για τον εαυτό του.

Φυσικά δεν μπορούμε παρά να υπομνήσουμε εδώ ότι ούτε ο πολίτης βλέπει τα δημόσια αγαθά ως δημόσια και τα μεταχειρίζεται ως ατομικά του αγαθά επί των οποίων έχει μόνον δικαιώματα και καμμία υποχρέωση υπέρ των άλλων. Αυτό

αντιλαμβάνεται ως δημόσιο χαρακτήρα αυτών των αγαθών. Αυτός ο φαύλος κύκλος της ατομικιστικής αντίληψης, όπου οι έννοιες και οι όροι χάνουν το νόημα τους είναι αυτό το σημείο που προσπαθούν όλοι να αποσιωπήσουν, γιατί το έχουν ενισχύσει με την πρακτική τους, αλλά δυστυχώς είναι και το σημείο της κρίσης.

Είναι φυσικά διαφορετικό το γεγονός ότι η τοπικότητα δεν πρέπει να περιπίπτει σε τοπικισμό και άρνηση της παγκοσμιότητας. Καμμία αρχή δεν είναι ορθή, αν αρνείται ολοκληρωτικά την άλλη. Απλά υπάρχει μεταξύ τους ιεράρχηση μείζονος και ελάσσονος, πράγμα που ορθά εντόπισε ο Πλάτωνας και που όμως θα πρέπει να γίνει αντικείμενο μιας σχετικά εκτενούς ανάλυσης, αν πρόκειται να μη γίνονται παραπλανήσεις και παρεκτροπές..

3) Για την καταστολή

Το κράτος βέβαια ως ελεγκτικός μηχανισμός αργότερα θα χρησιμοποιήσει τις δυνάμεις καταστολής για αποτροπή των εντάσεων, πράγμα που θα είναι βία, αλλά αποκομμένη και μη εμφανώς συνδεόμενη με την πηγή του προβλήματος, δηλαδή τη «λιτότητα», τους υπαίτιους της κατάστασης και εκείνους που την απαίτησαν και την επέβαλαν. Αλλά θα είναι οπωσδήποτε βία συνδεόμενη ουσιαστικά με το αίτιο που αναπόφευκτα (και δεν μπορεί παρά να ήταν εξαρχής ορατό ως βεβαιότητα) θα προκαλούσε τα προβλεπόμενα γεγονότα αντίδρασης, π.χ. με τη λιτότητα και την αντίδραση σε αυτήν, και ορθά επισημαίνει το παράνομο της κατάστασης ο ΟΗΕ. Θα είναι παράλογο να ισχυριστεί κανείς ότι δεν εφαρμόστηκε βία, αλλά μόνον «λιτότητα», και (όπως ισχυρίστηκε ευρωπαϊά αξιωματούχος) ότι δεν αναμειγνύεται ο διεθνής παράγοντας στον τρόπο χειρισμού εκ μέρους των κυβερνήσεων όπως π.χ. τη χρήση βίας, **ενώ στην πραγματικότητα όλος ο χειρισμός έχει τον χαρακτήρα του δόλου του ποινικού δικαίου, μια και να μην αποβλέπει ο εγκληματικά πράττων στο συγκεκριμένο εγκληματικό αποτέλεσμα, αλλά το θεωρεί σίγουρο και το αποδέχεται προκειμένου να πετύχει τον στόχο του, που εδώ είναι το οικονομικό όφελος.**

4) Για την έννοια της λιτότητας

Όλο αυτό καθόλου δεν σημαίνει ότι ο άνθρωπος δεν πρέπει να ζει μία λιτή ζωή, αλλά ότι η σημαντική στέρηση είναι κάτι τελείως διαφορετικό, επειδή:

α) δεν υπάρχει η εκουσιότητα στη λιτότητα και δεν νοείται εκουσιότητα ως υποταγή στις επιβαλλόμενες συνθήκες,

β) η λιτότητα αυτή προσβάλλει στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα και

γ) δεν αγγίζει τον τρόπο ζωής ούτε οδηγεί το άτομο σε διαδικασίες αυτογνωσίας και έμφασης στο είναι αντί στο έχειν.

Η λιτότητα, αν πρόκειται να είναι ένα πνευματικό γεγονός, πρέπει να οδηγεί σε μετατόπιση του βάρους της συνείδησης σε περισσότερο αφαιρετικά επίπεδα αντίληψης και όχι στο γνωστό εξουσιαστικό και κτητικό. Και φυσικά δεν εννοείται ως πνευματικό γεγονός η επιβαλλόμενη μέσω «προπαγάνδας» θρησκευτική αντίληψη, που συχνά στο παρελθόν περιόρισε την αντίληψη των ανθρώπων για τον εαυτό τους, την κοινωνία και την εξουσία και τους οδήγησε σε τύφλωση και υποταγή. **Η πραγματική λιτότητα απελευθερώνει το πνεύμα και όχι την εξουσία.**

Επειδή ακριβώς λοιπόν ο άνθρωπος δεν επέλεξε την πρέπουσα λιτότητα στις υλικές απαιτήσεις του, οδηγήθηκε στο σημερινό αδιέξοδο με απρόβλεπτες ακόμη συνέπειες για το μέλλον.

5) Για τη βελτίωση αντιλήψεων και πρακτικών

Επίσης οι παραπάνω σκέψεις καθόλου δεν σημαίνουν ότι τα κακώς κείμενα της ίδιας της κοινωνίας και των μελών της πρέπει να παραμείνουν ως έχουν, θεωρώντας ότι τα «θύματα» είναι αλάθητα. Η ανισότητα και η παρανομία την οποία επιδιώκει ή επιτυγχάνει ο απλός πολίτης δεν μπορεί να αποτελέσει θεμέλιο ούτε για δικαιώματα του ίδιου ούτε όμως να χρησιμεύσει ως δικαιολογία των ισχυρών ενάντια στις λόγω της αδικίας κοινωνικές διαμαρτυρίες. Είναι αναγκαία σε κάθε περίπτωση μία σύνεση στη διάκριση των καταστάσεων, γιατί η συλλήβδην αποδοχή ή απόρριψη οδηγεί σε καταστροφές.

Αν σκεφθούμε λοιπόν λογικά αυτή την ελλιπή αντίληψη για το δημόσιο συμφέρον και τη συνύπαρξή της με την ατομική και συλλογική ιδιοτέλεια, καταλαβαίνουμε εύκολα πού οδηγούνται τα πράγματα και τι υπερισχύει τελικά.

Η διάκριση των εξουσιών και η απουσία της

Υπάρχουν (θεωρητικά) τρεις εκφράσεις εξουσίας: η νομοθετική εξουσία που προτείνει νόμους και τους ψηφίζει, καθώς επίσης ψηφίζει νόμους που προτείνει η εκτελεστική, η εκτελεστική εξουσία που προτείνει νόμους και εφαρμόζει εκείνους που έχουν ψηφιστεί από τη βουλή και η δικαστική εξουσία που κρίνει και απονέμει τη δικαιοσύνη. Ενώ η εκτελεστική εξουσία μπορεί παράλληλα με τη βουλή να προτείνει νόμους, στην πράξη μόνον η κυβέρνηση προτείνει νόμους και η βουλή απλώς τους ψηφίζει. Δηλαδή η βουλή στην πράξη έχει καταλήξει να μην προτείνει νόμους, ενώ αυτό είναι το ήμισυ της κύριας αρμοδιότητάς της, και τα μέλη της, οι βουλευτές, ως προερχόμενα από κόμματα και λόγω της κομματικής πειθαρχίας δεν τείνουν ούτε στο να διαφωνήσουν με τις κομματικές ηγεσίες όταν αυτές προτείνουν νομοσχέδια ούτε στο να αναλάβουν πρωτοβουλίες ενάντια στην εικαζόμενη βούληση των ηγεσιών αυτών.

Σύμφωνα όμως με τη διάκριση των εξουσιών **καμμία νόμιμη εξουσία δεν θεωρείται τέλεια ή αδέκαστη ή απόλυτα ικανή** (αν και, φυσικά, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις θα μπορούσε να είναι) **και γι' αυτό τον λόγο έχουν καθιερωθεί τρεις νόμιμες εξουσίες, ώστε η μία να περιορίζει και να ελέγχει την άλλη προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος.**

Αυτό είναι ένα θέμα που έχει τεθεί και έχει γίνει αποδεκτό προ πολλού χρόνου, παρόλο που πάντοτε στην πράξη έχει επιχειρηθεί η συγκέντρωση όλων των εξουσιών στην εκτελεστική –πράγμα που έχει σε μεγάλο βαθμό επιτευχθεί, αλλά χωρίς να ομολογείται από καμμία εξουσία. Επομένως δεν υπάρχει προσβολή της οποιασδήποτε νόμιμης εξουσίας με την υποστήριξη τέτοιας θέσης, αφού αυτή συμπεριλαμβάνεται ως δυνατότητα και πιθανή εξέλιξη στο νόημα του ίδιου του νόμου και του σκοπού του. Η

νομιμότητα των κρατικών οργάνων δεν θεωρείται εκ του νόμου δεδομένη σε όλο το χρονικό μήκος του γίγνεσθαι ούτε μπορεί να αποτελέσει δήθεν βεβαίωση για το νόμιμο το ότι η αφετηρία της λειτουργίας της ήταν νόμιμη, π.χ. εκλογές ή διορισμός, ή το ότι η ιδέα περί της κάθε εξουσίας είναι σημαντική και έγκυρη και δεν μπορεί παρά να επηρεάζει θετικά και τους υπηρέτες της! Προφανώς το ήθος και το κύρος της ενσωματωμένης σε θεσμό ιδέας δεν μεταβιβάζεται και σε αυτούς που έχουν την υποχρέωση να το υπηρετήσουν. Λαμβάνεται αντιθέτως υπόψη ο αστάθμητος ανθρωπολογικός παράγοντας που αλλοιώνεται με τον χρόνο ή δεν ελέγχεται άμα τη ενάρξει της λειτουργίας.

Ιωάννα Μουτσοπούλου, δικηγόρος, μέλος της Μ.Κ.Ο. Σόλων

4 Αυγούστου 2011

Το παρόν άρθρο είναι μέρος του δοκιμίου με τίτλο: [«Η έννοια του δημοσίου συμφέροντος και η προστασία του Συντάγματος»](#) και θεωρεί πως το αληθινό επίκεντρο της σημερινής κρίσης του κόσμου δεν είναι ακριβώς η οικονομία, παρόλο που εκφράζεται μέσω αυτής, αλλά η ανθρώπινη ιδιοτέλεια και η λανθασμένη αντίληψη των εννοιών. Το δοκίμιο θα δημοσιευτεί σταδιακά.

Φωτό:wikimedia